

آثار و موانع ذکر

ذکر در لغت هم به معنای اذکار لفظی و هم به معنای توجه قلبی و حضور باطنی است. به عبارتی ذکر کامل و حقیقی خدا عبارت است از حالت خدا بینی روحانی و توجه باطنی به خدای جهان، بطوری که خدا را حاضر و ناظر و خود را در محضر پروردگار جهان بداند. کسی که این چنین خدا را یاد کند به دستورات خدا عمل می‌کند، واجبات را انجام می‌دهد و محرمات را ترک می‌کند به همین جهت است که ذکر خداوند کار آسانی نیست.

در احادیث متعدد از پیشوایان اسلام نقل شده که منظور از ذکر تنها جمله‌هایی مثل «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر» نیست. بلکه منظور این است که انسان در همه حال خدا را ناظر اعمال و رفتار خود ببیند نبی اکرم اسلام می‌فرماید: «کسی که خدا را اطاعت کند و گناه نکند به یاد خداست».

مقدمه

ذکر را می‌توان نقطه شروع حرکت باطنی و سیر و سلوک به سوی قرب پروردگار جهان دانست، انسان سالک بوسیله تفسیر کلمه ذکر و اهل ذکر به تدریج از افق ماده بالاتر می‌رود و به عالم صفا و نورانیت قدم بر می‌دارد، کامل و کاملتر می‌شود تا به مقام قرب حق تعالی نائل گردد. یاد خدا به منزله روح عبادتها و بزرگترین هدف تشریح آنها می‌باشد زیرا ارزش هر عبادت به مقدار توجه بنده است.

مراتب ذکر

ذکر دارای درجاتی است که اولین و پایینترین مرتبه آن از تفسیر کلمه ذکر و اهل ذکر لفظی و زبانی شروع می‌شود و تا مرتبه انقطاع کامل و شهود و فنا ادامه می‌یابد.

- در مرتبه اول ذاکر چون قلباً به خدا توجه می‌کند به قصد قربت اذکار مخصوصی را بر زبان جاری می‌سازد، بدون اینکه به معنای آن توجهی داشته باشد.

- در مرتبه دوم به قصد قربت اذکار را می‌گوید و در همان حال معانی آنها را بر ذهن خطور می‌دهد.
- در مرتبه سوم زبان از قلب پیروی می‌کند و ذکر می‌گوید بدین صورت که چون قلب به خدا توجه می‌کند و در باطن ذات به معانی و مفاهیم اذکار ایمان دارد، به زبان فرمان ذکر می‌دهد.
- در مرتبه چهارم سالک نسبت به پروردگار جهان حضور باطنی و توجه کامل قلبی دارد و او را حاضر و ناظر و خودش را در محضر مشاهده می‌کند. از غیر خدا بریده و محبتش را به خدا اختصاص می‌دهد. جز خدا کمالی را نمی‌بیند تا به آن دل بیند و مونس را نمی‌یابد تا با او انس بگیرد.

آثار ذکر

تقید به اطاعت از خدا

وقتی کسی به آن مقام رسیده باشد که درون جمال احدیت را مشاهده کند و خودش را در محضر او ببیند، بدن شک از دستوراتش پیروی خواهد کرد. و ممکن نیست انسان به مقام شهود و انس رسیده باشد ولی نسبت به او امر و نواهی خداوند متعال تقید و تعهد کامل نداشته باشد. امام جعفر صادق علیه السلام می‌فرمایند: «ذکر بدین معناست که وقتی با چیزی مواجه می‌شوی که خدای تعالی به آن امر کرده آنرا انجام دهی و اگر نهی کرده پرهیزی» (بحارالانوار - ج ۹۲ - ص ۱۵۵)

خضوع و فروتنی

کسی که قدرت و عظمت خدای متعال را مشاهده کند قهراً در برابر او خاضع می‌شود و از ضعف و قصور خویش همواره شرمنده و سرافکنده است.

امام صادق علیه السلام در حدیثی می‌فرمایند: «معرفت تو، به اینکه مورد توجه خدا قرار گرفته‌ای باعث خضوع و حیا و شرمندگی تو خواهد بود» (بحارالانوار - ج ۹۲ - ص ۱۵۸)

عشق به عبادت

یکی دیگر از آثار نیل به مقام شهود ، علاقه شدید به عبادت و لذت بردن از آن است زیرا کسی که به بارگاه عظمت و قدرت پروردگار جهان باز یافته و خود را در محضر پروردگار جهان مشاهده می‌کند لذت مناجات و انس و راز و نیاز را بر هر لذت دیگری ترجیح خواهد داد. همین بندگان خاص الهی هستند که خدای را بدان عبادت می‌کنند که سزاوار پرستش است، نه به امید ثواب یا خوف از عقاب.

آرامش و اطمینان

دنیا محل گرفتاری و رنج و اندوه است این قبیل امور غالباً آسایش و آرامش را از انسان می‌گیرند. اما بندگان خاص خدا که به ذکر و انس با او مشغولند نگرانی و اندوه ندارند چون خدا را دارند همه چیز دارند. به امور دنیا دل نبسته‌اند تا از فقدان آنها در ترس و اندوه باشند. به منبع کمالات و خیرات دل بسته‌اند که فاقد کمالی نیست. خداوند در قرآن می‌فرماید : «**هر کس که از تفسیر کلمه ذکر و اهل ذکر ما اعراض کرد زندگی سختی خواهد داشت**» (سوره طه _ ۱۲۴)

توجه خدا به بنده

هنگامی که بنده ، خدا را یاد کند خدای متعال نیز متقابلاً بنده‌اش را مورد عنایت و توجه قرار خواهد داد. خداوند متعال در قرآن می‌فرماید : «**مرا یاد کنید تا شما را یاد کنم**» (سوره بقره _ ۱۵۲)

محبت خدا نسبت به بنده

یکی از آثار و نتایج ذکر ، محبت خدا نسبت به بنده است از آیات و احادیث استفاده می‌شود که وقتی بنده به یاد خدا باشد و از او پیروی نماید خدای متعال نیز متقابلاً او را دوست می‌دارد. در قرآن می‌فرماید : «**به مردم بگو ، اگر واقعاً خدا را دوست دارید از من پیروی کنید تا خدا هم از شما را دوست بدارد**» (سوره آل عمران/۳۱)

آثار مهم‌تر

سالک در اثر تزکیه نفس و تداوم بر ذکر به مقامی می‌رسد که بوسیله چشم و گوش باطن، حقایقی را مشاهده و استماع می‌کند که با چشم و گوش ظاهر قابل رویت و استماع نیست. علوم و معارفی بر قلبش وارد می‌اشود و کشف و شهودهایی دارد که از سنخ علوم متعارف نیست. سالک به مقامی می‌رسد که از همه اشیاء حتی از نفس خویش غافل می‌اشود و جز به وجود غنی ذات اقدس توجهی ندارد.

موانع ذکر از دیدگاه قرآن

چنانچه گفته شد ذکر خداوند متعال با زبان و قلب راه غفلت زدایی است ولی گاهی موانعی بر سر راه قرار می‌گیرند که انسان را از تفسیر کلمه ذکر و اهل ذکر و یاد خداوند غافل نموده و سرگرم لذائذ مجازی و زود گذر دنیوی می‌نماید. قرآن کریم موانع ذکر را در سه عامل می‌داند:

شیطان

خداوند در قرآن می‌فرماید: «**اساهم ذکر الله**؛ شیطان آنها را از یاد خدا غافل کرد» (سوره مجادله/۱۹)

تکاثر و رقابتها

خداوند می‌فرماید: «**الهیکم التکاثر**؛ شما را افزون خواهی سرگرم نمود» (سوره تکاثر/۱)

آرزوها و خیال

در قرآن می‌فرماید: «**وَيَلْتُمِ الْأَمَل**؛ آرزو آنها را سرگرم نمود» (سوره حجر/۳)

منابع

۱. خودسازی/ابراهیم امینی
۲. تفسیر نور/آیت الله قرائتی/ج ۱
۳. تفسیر نمونه/آیت الله مکارم شیرازی/ج ۱

همچنین ببینید

- [آثار گناه](#)
- [تزکة نفس](#)
- [تشبهات در مورد عالم بی عمل](#)
- [تعصب](#)
- [تفسیر کلمه ذکر و اهل ذکر](#)
- [شیطان](#)
- [صفات قلوب کفار از دیدگاه قرآن](#)
- [مجازات اعمال](#)